

BK
K332

BYZÄNTINISCHE ZEITSCHRIFT

BEGRÜNDET VON KARL KRUMBACHER

SONDERDRUCK

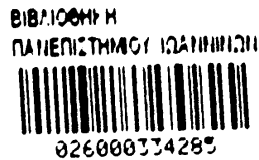
AUS BAND 44 · 1951

BK
332

H. BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG MÜNCHEN

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԲԻԲԼԻՈԹԵԿԻ ԻԴԱՆՆԱԿՈՆ

BYZANTINISCHE ZEITSCHRIFT
VERLAG C. H. BECK IN MÜNCHEN

Gedruckt mit Unterstützung der Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft

Die Byzantinische Zeitschrift wurde im Jahre 1892 im Verlag B. G. Teubner, Leipzig, begründet und dort bis zum Jahre 1943 (Band 42) fortgeführt.

Die Zeitschrift erscheint in zwei Halbjahresheften im Gesamtumfang von 30 Bogen. Bezugspreis 45.- DM jährlich. Die Berechnung erfolgt heftweise. Bestellungen nehmen alle Buchhandlungen wie auch der Verlag: *C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung (Inhaber Dr. Heinrich Beck), München 23, Wilhelmstraße 9* entgegen. Einzelhefte werden nicht geliefert.

Die für die Redaktion bestimmten Manuskripte sowie alle anderen die Redaktion betreffenden Sendungen wolle man richten an Prof. FRANZ DÖLGER, (13 b) München 13, Agnesstraße 38.

Unverlangt eingesandte Arbeiten werden nur zurückgeschickt, wenn ausreichendes Rückporto beigefügt ist.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ
'Ο ΚΩΔΙΚΟΓΡΑΦΟΣ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΟΡΥΤΣΑΣ/ΑΘΗΝΑΙ

Ἡ μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἀγ. Ὁρους διαφυλάττει, ὡς γνωστόν, περισσοτέρους κώδικας περιέχοντας ἀντίγραφα τῶν ἀφορώντων εἰς αὐτὴν διπλωμάτων, ὧν τὰ πρωτότυπα ἀπωλέσθησαν. μεταξὺ τούτων ὁ Κῶδιξ Β εἶναι ὁ σπουδαιότερος, καθόσον ὁ συγγραφέας αὐτὸν οὐ μόνον ἐπηύξησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιηθεῖσαν ἀρχαιότεραν συλλογὴν Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου (1761/63) μὲ πολυάριθμα νέα ἀντίγραφα μεσαιωνικῶν διπλωμάτων τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐφωδίασε μὲ οὐσιώδεις καὶ φιλολογικὰς σημειώσεις, ἰδίως δὲ μὲ διπλωματικὰ παρατηρήσεις, λ. χ. περὶ τοῦ πρωτοκόλλου, τῆς ἰδιαζούσης μορφῆς τῶν γραμμάτων, τῶν ὑπογραφῶν καὶ τῶν σφραγίδων. Δι' ὅλα ταῦτα ἐχρημάτισε μὲν ὁ Κῶδιξ Β πλειστάκις ἀντικείμενον μελέτης,¹ πρῶτος ὅμως ἐγὼ ἀπέδειξα ἐν τῇ Ἐπετηρ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδ. 7 (1930) 184 ἔ. καὶ πάλιν αὐτόθι 11 (1935) 311, ὅτι συμπλητῆς τοῦ Κώδικος Β ὑπῆρξεν ὁ διάσημος διὰ τὴν λογιότητά του προηγούμενος Λαύρας (μετέπειτα δὲ καὶ τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου) Θεοδώρητος. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει σημειώματος αὐτοῦ τοῦ γραφέως ἐν τῷ Κώδικι Β, φύλλ. 84 α, „Καταγραφή γενικὴ πάντων τῶν ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ σωζομένων χρυσοβούλλων τῶν τε προαναγραφέντων ἐν τῷ χαρτίνῳ κώδικι παρὰ τοῦ ἐλλογίμου ἐν ἱερομονάχοις Κυρίλλου Λαυριώτου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐπισταμένως ἀντιβληθέντων καὶ ἀντιγραφέντων παρ' ἐμοῦ καὶ τῶν μὴ ἀντιγραφέντων μέχρι τοῦδε οὔτε παρ' ἐμοῦ οὔτε παρὰ τοῦ προδιαληφθέντος, ἐτελειώθη δὲ τῷ 1803“, ὡς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1803 δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ Μεγ. Λαύρᾳ οὐδεὶς μοναχὸς ἱκανὸς νὰ ἐπιφέρῃ τὰς ἐν λόγῳ φιλολογικὰς καὶ διπλωματικὰς παρατηρήσεις μετὰ τῆς αὐτῆς λογιότητος καὶ κριτικοῦ πνεύματος, ἐκτός τοῦ Θεοδώρητου.²

¹ Βλ. F. Dölger, Der Kodikellos des Christodulos in Palermo, Arch. f. Urkf. 11 (1929) 63 ἔ., ὅστις ἀποκαλεῖ τὸν ἀγνωστον αὐτῷ συμπλητῆν τοῦ Κώδικος „Mabillon τῆς Ἀνατολῆς“. – Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Ἱστορικὰ Μνημεῖα τοῦ Ἄθω, Ἑλληνικά 2 (1929) 333–384, ὅστις ἐν σ. 338 ἔ. παραθέτει ἐκτεταμένα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Κώδικος. – Σπυρίδων Λαυριώτης, Ἀναγραφαὶ ἐγγράφων τῆς Μεγ. Λαύρας τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἐν Ἄθῳ, Byz.-neugr. Jahrbücher 7 (1930) 388–428 παραθέτει καὶ αὐτὸς ἀποσπάσματα, ἀλλὰ θεωρεῖ, ἐσφαλμένως, τὸν κώδικα ὡς γραφέντα ἐν ἔτει 1804 καὶ ὡς ἀρχαιότερον τῆς συλλογῆς τοῦ μοναχοῦ Κυρίλλου. – Πβ. καὶ G. Rouillard-P. Collomp, Actes de Lavra I (879–1187), Paris 1937, σ. XX.

² Ἡ Λαύρα εἶχε καὶ ἄλλους λογίους, ἀλλὰ δὲν ἠσχολοῦντο μὲ τὰ τοιαῦτα· καὶ ἀναφέρω ὄσους γνωρίζω καὶ δὴ τοὺς σπουδαιότερους: 1) τὸν Ναζιανζοῦ ἐπίσκοπον Ἰγνάτιον, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Κ/πόλει καὶ τῷ 1755 ἐκάρη μοναχὸς ὑπὸ τοῦ πρώην Τυρνόβου Ἰωσήφ, ἔπειτα ἐγένετο περιηγητῆς (βλ. Μ. Γεδεών, Ἀρχεῖα ἐκκλ. ἱστορ., Κ/πόλει 1911, σ. 247–261 καὶ Λαμπουσιάδην, Ἐκκλ. Ἀλήθ. 9 (1899) 213–216. 2) τὸν Ἰλαρίωνα προηγούμενον καὶ διδάσκαλον (βλ. κώδ. Ἀρχείου Λαύρας φ. 155 β, ἔτ. 1805). 3) τὸν Ἰωσήφ, περὶ οὗ

Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν, ὅτι οὗτος ἠσχολήθη περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁθῶ, ὅτι ἐτακτοποίησε καὶ τὰ ἐν τῇ Μονῇ Ἐσφιγμένου διπλώματα καὶ ἐπανελημμένως ἐξήσκησε τὸ κριτικὸν του πνεῦμα καὶ ἐπὶ ἄλλων διπλωμάτων καὶ συγγραμμάτων τῶν ἐν Ἁθῶ μονῶν.¹

Ἄλλην ἀξιοματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος τοῦ γραφέως τοῦ Κώδικος Β δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Κῶδιξ φέρει τὴν αὐτὴν γραφὴν μὲ τὴν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Μονῆς Φιλοθέου ἀνευρεθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ παρ' ἐμοῦ διαφυλλαττομένην ἀλληλογραφίαν τοῦ Θεοδώρητου. Καὶ ὅμως ἀμφισβητήθη ὑπὸ τοῦ St. Binon ἐν τῷ μνημον. ἔργῳ σ. 16, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου τῆς G. Costa-Lcuillet,² τὸ δυνατόν τῆς συνταυτίσεως, διότι δῆθεν ὁ Θεοδώρητος τῷ 1803, ὁπότε κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν σημείωσιν ἐτελειώθη ὁ Κῶδιξ, εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείψει τὴν Λαύραν, ἀναλαβὼν ἀπὸ τοῦ 1802 τὴν ἡγουμενείαν τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ὅπου συνωδᾷ τῶν ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθέντων ἐν τῇ Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπ. 7 (1930) 286 (ἀνάγν. 186) εἶχεν ἀναλάβει τὴν συλλογὴν τῶν ἐκεῖ διπλωμάτων. Στηρίζεται δὲ ὁ Binon διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν

„ἐπρόσφερε τῇ 12 Ἰουλ. 1801 ὁ ἀρχιμανδρίτης κῦρ Ἰγνάτιος γρόσ. 300 διὰ τὸν καλόγηρὸν του λογιώτατον κῦρ Ἰωσήφ γέροντα...“ (αὐτόθι φ. 145 α). τῷ 1811 ὀνομάζεται προηγούμενος ἐπανεληθὼν ἐκ Κυδωνιῶν, ὅπου ἔκαμεν 8 ἔτη ὡς ἡγούμενος, ἐπομένως, μόλις τῷ 1803 ἔλθων, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταρτίσῃ τὸν Κῶδικα· 4) τῷ 1803 μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ κωδικογράφου ὡς ἐλλόγιμος μοναχὸς ὁ Δαμασκηνὸς Βυζάντιος γραμματικὸς τοῦ κοινοῦ (βλ. Ἑλληνικά 2 [1929] 342)· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀποκλείεται, διότι γράφεται περὶ αὐτοῦ ἐπὶ λέξει „ἐγὼ τὸ ἀφιερωτικὸν τοῦτο εὔρον ἰδιοχείρως μεταγεγραμμένον ἀπὸ τὸν ἐν μοναχοῖς ἐλλόγιμον Δαμασκηνὸν τὸν Βυζάντιον, ὅστις ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος πρὸ ὀλίγου ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ εἰς τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἀωγ' . . .“. Ἐκτενέστερον περὶ αὐτῶν βλ. τὴν μονογραφίαν μου „Κυρίλλος προηγούμενος Λαυριώτης κωδικογράφος ὁ Κορωναιὸς“, Ἀθήναι 1935, σ. 188.

¹ Αὐτὸς λ. χ. ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ „Πνευματικὰ Γυμνάσματα“ καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Νικοδήμου εἶναι κλοπιμαῖα. Τῆς παντοδαποῦς ταύτης ἐν Εὐρώπῃ κτηθείσης μορφώσεως δείγματα παρέχει Ἰάκωβος ὁ Νεασκητιώτης, ἀνεψίος, ὡς ἄδεται, τοῦ Θεοδώρητου, ἐν τῇ „Ἀθωνιάδι“, τῆς ὁποίας, ἐπὶ πλεόν τοῦ κώδ. 4 τῆς σκῆτης Ἀγίας Ἀννης, εὔρον δύο ἄλλους κώδικας, τὸν ἕνα γραφέντα τῷ 1844 καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν σκῆτην Ἀγ. Ἀννης, τὸν ἄλλον ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, πρωτόγραφον τοῦ Ἰακώβου καὶ πωληθέντα ἀντὶ 100 τουρκικῶν γροσίων εἰς τὴν ῥηθεῖσαν καλύβην. Τὸ δεύτερον τοῦτο χειρόγραφον περιέχει πολλὰ ἔργα τοῦ Θεοδώρητου ὡς καὶ πραγματείας ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅτι ὁ Θεοδώρητος ἦτο κάτοχος πλουσίας βιβλιοθήκης ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἰδιοχείρου αὐτοῦ σημειώσεως εἰς πολυαριθμοὺς τόμους τῆς Λαυριωτικῆς βιβλιοθήκης, ὅτι τοὺς μετεκόμισεν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου εἰς τὴν Λαύραν (βλ. κατωτέρω σ. 346.), εἰς ἣν καὶ τοὺς ἀφιέρωσε. Ἡ „Περιγραφή τοῦ Ἀγ. Ὄρους“ τοῦ Θεοδώρητου παρέμεινεν ἀναμφιβόλως ἐν τῇ Μονῇ Ἐσφιγμένου, ἀφοῦ ὁ Θ. Οὐσπένσκη τῷ 1887 καὶ 1880 ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα ἐξ αὐτῆς (βλ. ἐπίσης Μ. Γεδεών, Ὁ Ἁθῶς [1885] 221, 89-94, 318-320, καὶ σ. 333-337 τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τοῦ Θεοδώρητου περὶ τῆς πλαστότητος τοῦ γνωστοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπὲρ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου; πβ. δὲ καὶ St. Binon, Les origines légendaires et l'histoire de Xéropotamou et de St. Paul de l' Athos, Louvain 1942, σ. 16 καὶ ἐξῆς.). Ἐν τούτοις, αἱ ἔρευναι μου πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐν λόγῳ χειρογράφου ἐν τῇ Μονῇ Ἐσφιγμένου καθὼς καὶ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ Γρηγορίου δῆθεν εὕρισκομένου ἀντιγράφου αὐτοῦ κατέληξαν εἰς οὐδέν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ Θεοδώρητου κατὰ τοῦ Πηδαλίου τοῦ Νικοδήμου, προὐκάλεσε μὲν ἀληθῆ θύελλαν, ἀλλὰ κατηνύσθη διὰ τοῦ πρὸς αὐτὸν γράμματος τοῦ Πατριάρχ. Κυρίλλου τοῦ ς' (βλ. Ἐκκλ. Ἀλήθ. 35 [1915] 125).

² G. Costa-Louillet, La Vie de St. Paul de Xéropotamou et le chrysobulle de Romain Lécapène, Byzantion 9 (1936) 181-211.

γραφομένων του ἐπὶ τοῦ Μ. Γεδεών, 'Ο "Αθως (1885) 317, 221 καὶ 307, ὅπου πράγματι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δῆθεν ὑπὸ τοῦ Θεοδωρήτου συγγραφέντος ἔργου 'Υπομνήματα παλαιὰ περὶ τοῦ ὄρους "Αθω, ἀναφέρεται ἐπανεπιλημμένως, ὅτι ὁ Θεοδώρητος μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο προκατόχων του ἡγουμένων Εὐθυμίων διηθύνθη ἀπὸ τὸν Αὐγούστον 1802 τὴν Μονὴν 'Εσφιγμένου καὶ τὴν προήγαγεν οὐσιωδῶς. 'Αλλ' ἡ ἀποψις αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη. 'Εὰν ὁ Βίνοπ εἶχε συμβουλευθῆ τὴν 'Ιστορίαν τοῦ "Αθω τοῦ 'Αγιορείτου Χριστοφόρου Κτεναῖ¹, θὰ διεπίστωσεν ὁ ἴδιος τὸ λάθος.² Παρομοίαν διόρθωσιν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντλήσῃ ἐκ τοῦ Γερασίμου Σμυρνάκη, Τὸ "Αγιον "Ορος, 'Αθήναι 1903, σ. 648 (περὶ τῆς Μονῆς 'Εσφιγμένου): „Τῷ 1804, Αὐγούστου 15, ἐπιταγῇ τῆς ἐκκλησίας καὶ αἰτήσῃ τοῦ ἀνωτέρου κῦρ Εὐθυμίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἀφίκετο ὡς ἡγούμενος ἐκ τῆς Μεγίστης Λαύρας ὁ προηγούμενος Θεοδώρητος.“ 'Αλλως τε καὶ ὁ Μ. Γεδεών αὐτὸς ἐπηνώρθωσε τὸ λάθος του γράφων ὡς ἐξῆς ἐν τῷ ἔργῳ του „Πατριαρχικαὶ 'Εφημερίδες“ (1936) σ. 368: „1804 Αὐγούστου 15, πατριαρχικῆ καὶ συνοδικῆ προσταγῇ τῇ αἰτήσῃ τοῦ Εὐθυμίου . . . προσεκλήθη ὁ ἐν κελλίῳ τινὶ τῆς ἐν "Αθω Λαύρας ἡσυχάζων ἀρχιμανδρίτης Θεοδώρητος.“ Τέλος δὲ μία σημείωσις ἰδιόχειρος τοῦ Θεοδωρήτου, ἣν παραθέτομεν ἐκ τοῦ κώδικος τῶν 'Αρχείων 'Εσφιγμένου (φ. 20), ἐπιβεβαιοῦ τὰ γραφέντα: „Εἰς τοὺς ,αωδ', Αὐγούστου ιε', διὰ προσταγῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς γενομένης ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀνωτέρου σημειωθέντος καθηγουμένου κῦρ Εὐθυμίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἤλθον ἐκ τῆς Μεγίστης Λαύρας ἐγὼ ὁ ἀνάξιος Θεοδώρητος καὶ ἔλαβον τὴν προστασίαν τῆς μονῆς ταύτης, τοῦ ἱεροῦ κοινοβίου 'Εσφιγμένου, τὴν ἡμέραν τῆς Παναγίας ἡγουν τῆς ἐνδόξου Κοιμήσεως. . . .“

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν οὐδεὶς λόγος ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ Θεοδώρητος τῷ 1803 ἐτελείωσε τὸν Κώδικα Β καὶ ἀνέλαβε μετὰ τοῦτο τὸν 15 Αὐγ. 1804 τὴν ἡγουμενείαν τῆς Μονῆς 'Εσφιγμένου.

'Επειδὴ δὲ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἐπιστολῶν τοῦ Θεοδωρήτου ἀνεύρομεν καὶ ἀνέκδοτον βιογραφίαν αὐτοῦ, εἴμεθα εἰς θῆσιν νὰ

¹ Γράφει δὲ ὁ Κτεναῖς ἐν τῷ βιβλίῳ του· "Απαντα τὰ ἐν 'Αγίῳ "Ορει ἱερὰ καθιδρύματα εἰς 726 ἀνερχόμενα καὶ αἱ πρὸς τὸ δοῦλον ἔθνος ὑπηρεσίαι αὐτῶν, 'Αθήναι 1935, σ. 586: „ἡ ἐκκλησία . . . υπέδειξεν εἰς ἡγούμενον τῆς μονῆς ('Εσφιγμένου) τὸν Αὐγούστον τοῦ 1804 τὸν Λαυριώτην ἀρχιμανδρίτην Θεοδώρητον τὸν ἐξ 'Ιωαννίνων . . .“

² Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας, ἵνα διορθώσωμεν καὶ ἄλλο λάθος τοῦ St. Binon. 'Αποδίδει σ. 129, στηριζόμενος καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Μ. Γεδεών, 'Ο "Αθως (1885) 333 ἐ., εἰς τὸν Θεοδώρητον ἐπίσης τὴν ἀπόδειξιν τῆς πλαστότητος τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ 'Ανδρονίκου Β' ὑπὲρ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ 1298 (βλ. τὸ κείμενον τοῦ διπλώματος παρὰ τῷ Binon, σ. 236 ἐ.): ἐν τῷ μεταξύ ὅμως κατεδείχθη ὑπὸ P. Lemerle, Actes de Kutlumus, Paris 1946, σ. 246 ἐ., ἰδιαίτατα δὲ σ. 248, 90 καὶ 250, 95, ὅτι ἡ ἀπόδειξις αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν 'Αγιορείτην Νικόδημον. 'Ο St. Binon, σ. 173, σημ. 28 βασίζεται καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας Προκοπίου μοναχοῦ τοῦ 'Ρωσικοῦ, ὅστις τὴν 15 'Απριλ. 1810, γράφων εἰς τὸν Πατριάρχην 'Ιερεμίαν περὶ τῆς ἐριδος τῶν Μονῶν Ξηροποτάμου καὶ 'Εσφιγμένου, ἀναφέρει τὸν Θεοδώρητον ὡς τὸν διαπιστώσαντα τὸ πλαστὸν τοῦ ῥηθέντος χρυσοβούλλου· ἀλλ' ὁ μοναχὸς οὗτος, χαρακτηρίζων ἐσφαλμένως τὸν Θεοδώρητον ὡς „καθηγούμενον τοῦ ἱεροῦ κοινοβίου τοῦ 'Εσφιγμένου Κουτλουμουσιανὸν πάλαι ὁμολογουμένως προχρηματίσαντα Θεοδώρητον . . .“ δὲν εἶναι ποσῶς ἀξιόπιστος μάρτυς, διότι ὁ Θεοδώρητος οὐδέποτε ἐχρημάτισεν ἡγούμενος Κουτλουμουσίου.

παραθέσωμεν μερικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ βίου του, διαφωτιζούσας τὴν προσωπικότητά του.¹

Ἦλθε περὶ τὰ 1780, ἱερεὺς ἤδη, εἰς τὸ "Αγ. Ὅρος, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ ἐξάδελφος τοῦ Σεργίου Μακραίου Κύριλλος, καὶ παρέμεινεν ὡς συνοδία αὐτοῦ ἐν τῷ κελλίῳ τῆς Θεοτόκου (τοῦ Κουκουζέλη). Τῷ 1790 διωρίσθη παρὰ τοῦ Πατριαρχείου ἀρχιμανδρίτης καὶ ἱεροκῆρυξ, καὶ ἐκήρυξε ἐν Θράκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Τῷ 1798/99 μετέβη ἐκ νέου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λειψίαν πρὸς μελέτην καὶ ἐκτύπωσιν βιβλίων. Ἐκεῖ ἐξέμαθε τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς φανεροῦσι τὰ συγγράμματά του. Τῷ 1802 τὸν συναντῶμεν ἐν Ῥουμανίᾳ. Τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιστρέφει εἰς τὸν Ἄθω καὶ ἐκλέγεται καθηγούμενος τῆς Μεγ. Λαύρας, ὑπόθεν, ὡς ἀπεδείξαμεν, μετέβη τὸν Αὐγούστον 1804 εἰς τὴν Μονὴν Ἐσφιγμένου πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἡγουμενείας αὐτῆς. Ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν μετὰ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας οὐ μόνον εἰς τὴν πνευματικὴν διεύθυνσιν τῶν ἀδελφῶν του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Μονῆς. Τῷ 1806 ἤρχισε τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Καθολικοῦ, ὅπερ ἐνεκαίνισθη ὑπὸ τοῦ μετὰ ταῦτα ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1806 ἐπεσκέφθη τὸν φίλον του μητροπολίτην Βενιαμὴν ἐν Μολδαβίᾳ καὶ ἐπέτυχε κατόπιν μόχθων πολλῶν νὰ δοθῇ εἰς τὴν Μονὴν Ἐσφιγμένου ὡς μετόχιον τὸ ἐν τοῖς περιχώροις τοῦ Βασιλοῦ κείμενον μοναστήριον Φλωρέστη.² Ὁ Βενιαμὴν ἐξ ἄλλου ἠθέλησε νὰ χρησιμοποίησιν τὴν βοήθειαν τοῦ φίλου του Θεοδώρητου πρὸς ἀπόκτησιν μοναστηρίου ἐν τῷ Ἄθῳ διὰ τοὺς Ῥουμανικοὺς συμπατριώτας τοῦ μητροπολίτου, προαιώνιος πόθος τῶν Ῥουμάνων, ἀνεκτέλεστος εἰσέτι. Ἄλλ' οἱ οὐκ εὐάριθμοι Ἐσφιγμενῖται Ῥουμᾶνοι μοναχοὶ κακῶς ἀντήμειψαν τὸν προηγούμενόν των, εἰς τρόπον ὥστε οὗτος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ τῷ 1811 εἰς τὸ "Αγ. Ὅρος, καὶ δὴ εἰς τὴν Λαύραν, ἵνα διανύσῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, συνεχίσῃ δὲ συνάμα καὶ τὰς προσπάθειάς του πρὸς ἀνασύστασιν τῆς τότε καταπεσούσης καὶ μόνον ὑπὸ τινῶν Χίων μοναχῶν κατοικουμένης Σκήτης τοῦ Τιμίου Προδρόμου.³ Τὸν συναντῶμεν κατὰ τὸν Νοέμβριον 1816 καὶ πάλιν ἐν Λαύρᾳ, ὅπου μετεκόμισε τότε βιβλία καὶ χρηματικὰ δῶρα, καὶ τῷ 1817 ἐν τῇ Σκῆτῃ τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Τῷ 1820 κατῶρθωσε τῇ βοηθείᾳ φίλων του ἐκ Ῥουμανίας νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Σκῆτης τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐκ μέρους τῆς Λαύρας, ἂν καὶ μετέπειτα πάλιν ἠρημώθη συνεπείᾳ τῆς φυγῆς τῶν μοναχῶν καὶ τῆς λεηλασίας ὑπὸ ἐπιδρομέων Ἑλλήνων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Περὶ τὰ 1824 ἀπεσύρθη πρὸς καιρὸν εἰς τὸ Κελλίον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τῆς Μονῆς Φιλοθέου, ὅπου συνέγραφε ποιήματα καὶ ἀκολουθίας ἁγίων. Τέλος μετέβη εἰς τὸ ἐν Καρυαῖς κονάκιον Ἁγ. Παντελεήμονος τοῦ Ῥωσικοῦ, ὅπου καὶ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ καὶ ἐνεταφιάσθη (μετὰ τὰ 1826).

¹ Ἀγνοοῦμεν διατί ὁ Μ. Γεδεών, Ὁ Ἄθως (1885) σ. 155 ἀποκαλεῖ τὸν Θεοδώρητον „Ἀγιαννίτην“. Πρόκειται πιθανῶς περὶ συγχύσεως, ἀντὶ τοῦ „Ἰωαννίτης“.

² Πβ. καὶ Χριστοφ. Κτενᾶν, σ. 586.

³ Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς δράσεως τοῦ Θεοδώρητου ὑπῆρξε μέχρι τοῦ νῦν ἄγνωστον καὶ θὰ ἐκτεθῇ ὑφ' ἡμῶν ἐν ἄλλοις, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνευρεθείσης ἀλληλογραφίας του καὶ ἄλλων ἐγγράφων. Βλ. πρὸς τὸ παρὸν Γ. Τσιώρου, Σχέσεις τῶν Ῥουμανικῶν χωρῶν μετὰ τοῦ Ἄθω καὶ δὴ τῶν μονῶν Κουτλουμουσίου, Λαύρας, Δοχειαρίου καὶ Παντελεήμονος ἢ τῶν Ῥώσων, Ἀθήναι 1938, σ. 144 ἔ.

